

Festménytörténetek

Képfilozófiák

Sorozatszerkesztő: Szilágyi Ákos

A sorozat kötetei:

Pavel Florenszkij: Az ikonosztáz

Daniel Arasse: Festménytörténetek

Daniel Arasse

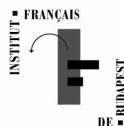
FESTMÉNYTÖRTÉNETEK

TYPOTEX

Budapest, 2007

Cet ouvrage, publié dans le cadre du Programme de Participation à la Publication (P.A.P.) Kosztolányi, bénéficie du soutien du Ministère des Affaires Étrangères français, de l'Ambassade de France en Hongrie et de l'Institut Français de Budapest.

Ez a mű a Francia Külügyminisztérium, a Magyarországi Francia Nagykövetség és a Budapesti Francia Intézet támogatásával a Kosztolányi Könyvtámogatási Program (P.A.P.) keretében jelent meg.

A fordítás a következő kiadás alapján készült:

Daniel Arasse: Histoires de peintures

© Editions Denoël, 2004

Hungarian translation © Vári Erzsébet, Vári István, Typotex, 2007

Szakmailag ellenőrizte: Szakács Eszter

Témakör: *művészettörténet*

ISBN 978-963-9664-51-7

ISSN 1787-3444

TARTALOMJEGYZÉK

Bernard Comment: Egy hang, hogy lássunk	9
Catherine Bédard: Daniel Arasse – egy művészettörténész önarcképe	13
1. Melyik festményt szeretem a legjobban?	17
2. A Mona Lisa	26
3. A festészet mint nem verbális gondolkodás	36
4. A perspektíva feltalálása	47
5. A perspektíva és az <i>Angyali üdvözlés</i>	57
6. Szűz Mária minden mértéken felül áll	68
7. Egy autóstoppos arkangyal	78
8. A festők titkai	88
9. A játékszabály	99
10. Leonardo da Vinci perspektívái	112
11. Az ellopott doktori disszertáció	122
12. Az emlékezettől a meggyőzésig	133
13. Egy művészettörténész <i>A házastársak szobájában</i>	143
14. A manierizmus rövid történetéhez	154
15. A finom ecsetkezelésű, mégis homályos Vermeer	166
16. Az anakronizmus szerencséje és balszerencséje	178
17. Tiszteletadás Michel Foucault-nak <i>Az udvarbölgyek segítségével</i>	189

18. Manet-től Tizianóig	200
19. Egyre kevesebbet látunk	209
20. Részletek a festészetben	218
21. Egy tárgyközeli festészettörténetért	229
22. Az eltűnt Alberti nyomában és a megtalált idő	239
23. Néhány személyes kötődés	248
24. A vágy tárgya – a semmi	258
25. Lehetünk-e saját korunk művészettörténészei?	266
Név- és tárgymutató	277

Daniel Arasse (1944–2003) az *EHESS* (*Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales*, Társadalomtudományi Felsőfokú Iskola) művészettörténeti és elméleti kutatócsoportjának vezetője, nagy jelentőségű művek szerzője volt.

Festménytörténetek című sorozata 2003. július 28. és augusztus 29. között hangzott el a *France Culture* adóján, Jean-Claude Loiseau rendezésében. A nyomtatásra kerülő szöveget Laure-Hélène Planchet hozta létre Victoria Cohen közreműködésével, nagyon kevésbé megrövidítve az előadások eredeti szövegét, mivel szerettük volna megőrizni azok szóbeli jellegét, úgy, hogy olvasás közben ne keltse mesterségesen létrehozott könyv benyomását.

Egy hang, hogy lássunk

„Amikor egy kultúrlény meghal, mindig örökre eltűnik valami, ami létezett: az emlékezetében felhalmozott kincs, amelyet újra elő kell teremtenünk. Az érzelmi kultúra révén transzcendenssé tett tudás nem örökíthető át” – írta Roland Barthes Gaëtan Picon halála alkalmával. Daniel Arasse látásmódja és varázslatos intelligenciája tűnt el a halálával, amely csodálatos nagylelkűségén és nagyon becsületes gondolkodásmódján alapult (értelmezéseinek minden eleme korábban elvégzett elmélyült tudományos vizsgálódáson alapult). Gazdag tudásanyaggal rendelkezett, és megfelelő érzéke volt ahhoz, hogy varázslatos módon mindig gondot fordítson e tudás átadására és a meggyőzésre. Mindannyian, akik ismertük, vagy egyszerűen csak olvastuk és hallgattuk őt, őrizzük tehetsége és lelkesedése emlékét. Senkihez sem hasonlítható módon figyelt meg festményeket, freskókat vagy bármely más tárgyat, fejtette meg egyéni titkukat. Minden pillanatban a rácso-dálkozás képességét őrizte magában, és akkor sem szorította háttérbe a tárgyalt művet, amikor azután elemzéssé, kommentárrá alakította első meglepetését. Elméleti tudása

nem volt öncélú, ezért nem volt dogmatikus sem, különlegessége abban rejlett, hogy a legkülönbözőbb tudományokra terjedt ki (a filozófiára, a szemiológiára, a pszichoanalízisre) – így szolgálta a művészettörténész állandó megértési törekvését, amellyel Arasse ellentmondásokat, paradoxonokat, rejtélyeket tárt fel, vagyis mindazt, ami a művész keze nyomára utal.

Eltűnt egy tekintet. Sőt még inkább egy hang. Daniel Arasse nagyszerű egyetemi tanár volt, szakdolgozatok témavezetőjeként a legjobbat hozta elő tanítványaiból, előadásainak pusztán meggyőző erejével és lendületével magával tudta ragadni a hallgatóságát, sikeresen meg tudta osztani mondandóját. Rádiós tapasztalata is volt. Sokszor hívták meg a rádióba, ahol minden alkalommal felpozícionálta a levegőt. Rádiós előadásai igazán elegáns, nyitott gondolkodásról tanúskodtak. 2001 őszén Laure Adler azzal bízta meg, hogy *Művészetről szóló esszék* címen készítsen havonta egyszer képzőművészetről szóló művészettörténeti műsort a *France Culture* rádióadó számára, és tanúsíthatom, milyen gondosan készítette elő a kerekasztal-beszélgetéseket, hogy különösen gazdaggá tegye ezeket a találkozásokat, és kizárja a banalitásokat. Ez egészen pontosan így volt, Daniel Arasse megajándékozta hallgatóit mindazzal, amire vállalkozott.

A legszebb ajándéka kétségtelenül az a huszonöt adásból álló sorozata volt, amelyet *Festménytörténetek* címen 2003 nyarán közvetített a *France Culture* rádióadó. Ebben a művészet történetének keresztmetszetét adta a perspektíva feltalálásától a nonfiguratív eljárásokig. Káprázatos volt

Daniel Arasse élete és munkássága; szerény volt és kételkedő, mint minden valóban jelentős gondolkodó. Bizony előbb kellett volna meggyőzőnöm arról, hogy egy ilyesfajta keresztmetszeti áttekintés érdekes lehet a hallgatók számára. Végül olyasvalaki halvány mosolyával fogadta el a javaslatot, aki szeretett játszani; szerette a kihívásokat, de óvakodott attól, hogy hiábavaló erőfeszítéseket tegyen. Több előadásáról is készült felvétel, némelyikről olyan áron, hogy már fizikai erőfeszítést jelentett megküzdeni a szörnyű betegséggel, amely végül hatalmába kerítette.

Megállapodtunk abban, hogy miként járjuk majd be ezt a huszonöt állomásból álló utat. A szabály egyszerű volt: felteszek egy sor kérdést, amelyeket utóbb kiiktatunk a szövegből. Ezek a bevezető kérdésfelvetések inkább csak amolyan bennünket szórakoztató rituálé részét alkották, majd innen indult Arasse néhány sorából felépített, mesterialien improvizatív, fantasztikus előadása. A pipája mindig a keze ügyében volt, olykor cigarettára gyújtott, és a vége felé, a tizennyolcadik percben, amikor erre figyelmeztettek minket, a napi mondandójának megfelelően, természetesen, elegánsan és nyitottan zárta le a témát.

Itt említeném meg, mennyire felvillanyozva hallgattuk a képek és az elméleti kérdésfelvetések közötti barangolásaikat, mennyire magával ragadott nemcsak engem, hanem Jean-Claude Loiseau rendezőt és a technikusokat is (ez mindig a legjobb jel) az, ahogyan hangja láthatóvá varázsolt számunkra jó néhány festményt és freskót, ahogyan igencsak izgalmas módon tett élővé egyes fogalmakat. Egy szuszra előadott lelkesítő meglátásaitól, ismereteitől és

megérzéseitől felvértézve kedvünk támadt ahhoz, hogy mihamarabb – immár más szemmel – újra megnézzük ezeket. Nem csak hogy jobban megismertük a *Mona Lisa*, az *Angyali üdvözlét*, a manierizmus, *Az udvarbölgyek* sok értékes részletét, Vermeer, Manet, Tiziano művészetét, anakronizmusok örömét és bánatát, kiállítások körülményeit: de hallhattuk, miként ragadta el a szenvedély, láthattuk a mosolyát, és számtalan háttérinformáció is felkeltette érdeklődésünket. Valóban sok hallgató értékelte nagyszerű reggeli ajándékát. Nemesebbek lettünk tőle, és mintha megtisztultunk volna a hétköznapi ostobaságaitól.

Bernard Comment